

Portret studentów państwowych wyższych szkół zawodowych

Portrait of students of state schools of higher vocational education

Słowa kluczowe: studenci, państwowe wyższe szkoły zawodowe, portret studentów.

Key words: students, state schools of higher vocational education, portrait of students.

Abstract. The aim of this article is an attempt to outline portrait of students of state schools of higher vocational education (PWSZ). This portrait was constructed on the basis of secondary data in the form of statistical data provided by the Ministry of Science and Higher Education and the Central Statistical Office, as well as primary data which was the result of a survey conducted by the author among over 2.4 thousand students from 10 out of 36 universities discussed. The results of the analysis lead to the conclusion that students of PWSZ are mostly women who study mainly at first degree studies in the field of technical, social, economic and health sciences. A large part of them are people from less affluent families, who live a short distance from the university. These people show very little activity under the Erasmus+ program, but much more when it comes to activities in student organizations. Unfortunately a small percentage of students of PWSZ intend to stay in the city where they study after graduation – a large proportion of people plan to go to the capital of a province or other big city or abroad.

Wprowadzenie. Autorzy raportu pt. *An Avalanche is Coming: Higher education and the revolution ahead* uważają, że modele kształcenia wyższego, które podbiły świat w drugiej połowie XX w. wymagają radykalnej i pilnej transformacji. Jednocześnie stoją oni na stanowisku, że w przyszłości uczelnie będą musiały wybrać jeden lub więcej spośród pięciu modeli funkcjonowania, którymi są: uniwersytet elitarny, uniwersytet masowy, uniwersytet niszowy, uniwersytet lokalny, formuła kształcenia ustawicznego¹. Wdrożenie wybranego modelu z pewnością spowoduje, że uczelnie będą się różniły między sobą w różnych aspektach, w tym również ze względu na sylwetkę swoich studentów.

Celem niniejszego artykułu jest próba nakreślenia portretu studentów państwowych wyższych szkół zawodowych (PWSZ), czyli osób studiujących w uczelniach, które w świetle wymienionych wyżej modeli można poniekąd określić mianem uni-

¹ Zob. szerzej: M. Barber, K. Donnelly, S. Rizvi, *An Avalanche is Coming: Higher education and the revolution ahead*, Institute for Public Policy Research, London, March 2013, s. 5, 55–60.

wersytetów lokalnych. O ile bowiem ogólnie znana, a przynajmniej relatywnie łatwa do ustalenia jest sylwetka polskiego studenta, o tyle nadal mało wiadomo o studentach publicznych uczelni zawodowych, czyli szkół wyższych zlokalizowanych w miastach średniej wielkości, które zostały utworzone po to, aby stworzyć możliwość kształcenia na poziomie wyższym osobom pochodzącym z mniej zamożnych rodzin, zamieszkałym w mniejszych miejscowościach i na obszarach wiejskich.

PWSZ w polskim systemie szkolnictwa wyższego². Powstanie państwowych wyższych szkół zawodowych (publicznych uczelni zawodowych), częściowo wzorowanych na systemie niemieckim³, było związane z procesem transformacji ustrojowej Polski oraz budowaniem nowego modelu administracyjnego i strukturalnego państwa⁴. Reforma administracyjna, która weszła w życie w 1999 roku, niewątpliwie przyspieszyła proces tworzenia tych uczelni – miały one bowiem stanowić rekompensatę dla miast, które w wyniku reformy utraciły status wojewódzki⁵, przez stworzenie potencjalnych możliwości dla rozwoju ośrodków kulturotwórczych w społecznościach lokalnych⁶. Najważniejszymi przyczynami wykreowania pod koniec XX w. w polskim systemie szkolnictwa wyższego publicznych uczelni zawodowych były jednak z jednej strony potrzeba zwiększenia niskiego współczynnika skolaryzacji na poziomie wyższym, który hamował proces rozwoju regionów, z drugiej natomiast wdrażanie zasady wyrównywania szans edukacyjnych przez przybliżenie studiów mniej zamożnym absolwentom szkół średnich, a w szczególności młodzieży z małych miejscowości, dla której duże ośrodki akademickie z różnych względów były niedostępne⁷. Za istotne przesłanki, które legły u podstaw tworzenia państwowych wyższych szkół zawodowych należy uznać również: wyż demograficzny, relatywnie niższe koszty studiowania w miastach średniej wielkości, zaspokajanie aspiracji środowisk lokal-

² Informacje przedstawione w tej części artykułu zostały przygotowane przez autora na potrzeby ekspertyzy pt. „Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe – stan *de lege lata* i *de lege ferenda*. Miejsce Państwowych Wyższych Szkół Zawodowych w systemie szkolnictwa wyższego w kontekście debaty nad kształtem ustawy 2.0”, która została opracowana dla Konferencji Rektorów Publicznych Szkół Zawodowych (KRePSZ), a następnie, w pierwszym kwartale 2017 roku przekazana Ministerstwu Nauki i Szkolnictwa Wyższego w związku pracami nad tzw. ustawą 2.0. Ponadto wyniki ekspertyzy zostały zaprezentowane władzom MNiSW podczas XXVI Zgromadzenia Plenarnego Konferencji Rektorów Publicznych Szkół Zawodowych (KRePSZ), które odbywało się w dniach 29–31 marca 2017 r. w PWSZ w Krośnie.

³ Zob. szerzej: R. Mosakowski, *Szkolnictwo wyższe w krajach Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2002, s. 187.

⁴ Utworzenie nowego sektora uczelni było poniekąd wyrazem decentralizacji szkolnictwa wyższego w Polsce. Por. A. Bajerski, *Decentralizacja przestrzenna publicznego szkolnictwa wyższego w Szwecji – zamierzenia a rzeczywiste efekty*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2009, nr 1/33, s. 136.

⁵ A. Bajerski, *Przekształcenia struktury przestrzennej szkolnictwa wyższego w Polsce po 1989 roku*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2009.

⁶ J. Draus, *Miejsce państwowych wyższych szkół zawodowych w polskim systemie szkolnictwa wyższego*, [w:] J.S. Gruchała (red.), *Udana dekada. Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe w Polsce 1998–2008*, Ciechanów – Krosno 2008, s. 23–24.

⁷ Zob. T. Winnicki, *Ciężki poród i trudne dzieciństwo państwowych wyższych szkół zawodowych – impresje nieinstytucjonalne*, [w:] J.S. Gruchała (red.), *Udana dekada. Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe w Polsce 1998–2008*, Ciechanów – Krosno 2008, s. 34.

nych do tworzenia wyższych uczelni i kształcenia lokalnych elit intelektualnych, promocję miast średniej wielkości, wydobywanie ukrytego potencjału intelektualnego w lokalnych społecznościach oraz budowanie tradycji akademickich⁸. Należy w tym miejscu podkreślić, że większość państwowych wyższych szkół zawodowych została utworzona dzięki staraniom i dążeniom władz samorządowych i organizacji lokalnych⁹. Powstanie tych uczelni umożliwiły przepisy ustawy z 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych¹⁰, w której stworzono warunki do rozwoju publicznego sektora edukacji na poziomie studiów licencjackich i inżynierskich¹¹.

Funkcjonowanie państwowych wyższych szkół zawodowych, tak zresztą jak i wszystkich uczelni w Polsce, reguluje obecnie ustawa z 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym¹². Zgodnie z jej zapisami uczelnią publiczną jest uczelnia utworzona przez państwo reprezentowane przez właściwy organ władzy lub administracji publicznej (art. 2 ust. 1 pkt 2), natomiast uczelnią zawodową – uczelnia prowadząca studia pierwszego lub drugiego stopnia albo jednolite studia magisterskie nieposiadającą uprawnień do nadawania stopnia naukowego doktora (art. 2 ust. 1 pkt 23). W roku akademickim 2015/2016 funkcjonowało 36 publicznych uczelni zawodowych, co stanowiło prawie 9% wszystkich uczelni w Polsce i ponad 27% uczelni publicznych¹³. Państwowe wyższe szkoły zawodowe są rozmieszczone na terytorium kraju dość równomiernie, a mianowicie w 15 województwach (tylko województwo pomorskie nie ma uczelni tego typu). Najwięcej, bo po pięć, funkcjonuje w województwach: podkarpackim i wielkopolskim. Nieco mniej, po cztery, działają w województwach: dolnośląskim i małopolskim. Trzy uczelnie mają siedzibę w województwie lubelskim, po dwie w województwach: lubuskim, mazowieckim, opolskim, podlaskim i zachodniopomorskim. Pojedyncze uczelnie funkcjonują w województwach: kujawsko-pomorskim, łódzkim, śląskim, świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim. Należy w tym miejscu podkreślić, że tylko jedna państwowa wyższa szkoła zawodowa jest zlokalizowana w mieście będącym obecnie stolicą województwa, w którym istnieją publiczne uczelnie akademickie, natomiast aż 25 znajduje się w miastach, które

⁸ Zob. L. Jastrzębska, *Raport 15-lecia. Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe*, „Perspektywy” 2013, nr 3; A. Kolasa, *Jak sprostać wyzwaniom*, „Forum Akademickie” 2011, nr 1; T. Winnicki, *Kształcić pragmatycznie*, „Perspektywy” 2013, nr 3.

⁹ Por. M. Pyra, *Państwowe wyższe szkoły zawodowe jako element systemu szkolnictwa wyższego*, [w:] M. Adamowicz (red.), *Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe w Polsce. Dokonania, Stan obecny, Perspektywy*, Wydawnictwo Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2014, s. 134; E. Drogosz-Zabłocka, B. Minkiewicz, *Państwowe versus niepaństwowe: przykład uczelni zawodowych*, [w:] J. Dietl, Z. Sapijaszka (red.), *Konkurencja na rynku usług edukacji wyższej*, Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości, Łódź 2006.

¹⁰ Dz.U. z 1997 r., Nr 96, poz. 590.

¹¹ Przebieg prac nad ustawą został bardzo szczegółowo i zarazem szeroko przedstawiony w publikacji E. Kowalskiej. Zob. E. Kowalska, *Zmiana w szkolnictwie wyższym. Studium przypadków*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013, s. 85–104.

¹² Dz.U. z 2005 r., Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.

¹³ Obecnie, według stanu na dzień 30 czerwca 2017 roku, funkcjonują 34 publiczne uczelnie zawodowe. Z dniem 1 września 2016 roku status akademii uzyskała bowiem PWSZ w Gorzowie Wielkopolskim, natomiast z dniem 31 grudnia 2016 roku PWSZ w Sandomierzu została połączona z Uniwersytetem Jana Kochanowskiego w Kielcach.

w 1999 roku utraciły status wojewódzki. Typowa siedziba publicznej uczelni zawodowej to miasto liczące około 60 tys. mieszkańców. Rzadziej tego typu uczelnie tworzono w miastach liczących ponad 100 tys. mieszkańców (11 przypadków na 36). Równomierne pokrycie kraju siecią wyższego szkolnictwa zawodowego potwierdza tym samym, że intencja zwiększenia dostępu do studiów dla młodzieży z miejscowości oddalonych od dużych ośrodków akademickich była dość konsekwentnie realizowana¹⁴.

Materiał i metodologia badania. W celu nakreślenia portretu studentów państwowych wyższych szkół zawodowych wykorzystano zarówno materiał wtórny w postaci danych statystycznych udostępnianych przez Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (MNiSW) i Główny Urząd Statystyczny (GUS), jak i materiał pierwotny, który stanowiły wyniki badania ankietowego przeprowadzonego wśród studentów omawianych uczelni. O ile wykorzystanie materiału wtórnego, czyli danych prezentowanych w dwóch corocznych publikacjach, a mianowicie: „Szkolnictwo wyższe. Dane podstawowe” i „Szkoly wyższe i ich finanse”, nie wymaga szerszego komentarza, o tyle wykorzystanie materiału pierwotnego, a w szczególności sposób jego pozyskania warto dość szczegółowo omówić. Otóż materiał ten został pozyskany w trakcie badania ankietowego, które przeprowadzono w okresie od października 2016 roku do lutego 2017 roku za pomocą kwestionariuszy składających się z kilkunastu pytań (przede wszystkim zamkniętych). Kwestionariusze zostały przekazane studentom 10 państwowych wyższych szkół zawodowych, tj. PWSZ w Ciechanowie, PWSZ w Głogowie, PWSTE w Jarosławiu, PWSZ w Koninie, PWSIP w Łomży, PWSZ w Nowym Sączu, PWSZ w Pile, PWSZ w Skierniewicach, PWSZ w Raciborzu i PWSZ we Włocławku za pośrednictwem władz tych uczelni^{15,16}. Dobór wymienionych wyżej szkół wyższych był celowy – wynikał on z faktu, iż są one zlokalizowane w różnych częściach Polski¹⁷, a więc funkcjonują w odmiennych uwarunkowaniach regionalnych, a jednocześnie są uczelniami o różnych rozmiarach¹⁸, które prowadzą różne kierunki studiów odnoszące się do różnych dziedzin nauki. W ramach badania ograniczono się do osób studiujących na ostatnim roku studiów stacjonarnych – z uwagi na ich relatywnie największe doświadczenia wynikające z dłuższego funkcjonowania na uczelni.

¹⁴ Por. J.S. Gruchała, *Dzień dzisiejszy publicznych szkół zawodowych w Polsce*, [w:] J.S. Gruchała (red.), *Udana dekada. Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe w Polsce 1998–2008*, Ciechanów – Krosno 2008, s. 36.

¹⁵ W ujęciu ilościowym szkoły te stanowią ponad 1/4 wszystkich publicznych uczelni zawodowych w Polsce, a studiuje w nich około 30% wszystkich studentów tych uczelni w kraju.

¹⁶ Pomimo wstępnego zamiaru przeprowadzenia badania w formie elektronicznej, autor ostatecznie zdecydował się – z uwagi na ryzyko niskiego zainteresowania wypełnieniem ankiety internetowej – na realizację badania w formie tradycyjnej.

¹⁷ Analiza usytuowania ww. uczelni na mapie kraju pozwala, zdaniem autora, uznać dokonany dobór za racjonalny w sensie przestrzennym (nie występuje nadmierna koncentracja wybranych uczelni, w którejkolwiek części Polski).

¹⁸ W dwóch uczelniach (najmniejszych) kształciło się mniej niż 1 tys. studentów, w sześciu od 1 tys. do 3 tys. studentów, a w dwóch (największych) więcej niż 3 tys. studentów (według stanu na 30 listopada 2015 r.).

Badanie pozwoliło poznać zakres aktywności studentów, korzystania przez nich z systemu pomocy materialnej i stypendiów rektora, a także ich oczekiwania wobec uczelni i zamierzenia po ukończeniu studiów. W badaniu wzięło udział ponad 2,4 tys. respondentów, przy czym analizą będącą przedmiotem niniejszego opracowania objęto 2,2 tys. osób¹⁹. W grupie tej 94% stanowiły osoby pobierające naukę na studiach pierwszego stopnia, a 6% na studiach drugiego stopnia. Około 23% respondentów stanowili studenci kierunków technicznych, 20% kierunków społecznych, 22% kierunków z zakresu nauk o zdrowiu, 15% kierunków ekonomicznych, 8% kierunków humanistycznych, a 12% pozostałych kierunków. Jednocześnie wśród osób uczestniczących w badaniu dominowały kobiety, które stanowiły 65% respondentów. Należy w tym miejscu podkreślić, że struktura badanej grupy (próby) była zbliżona – biorąc pod uwagę dwa kryteria, a mianowicie: stopień studiów oraz dziedziny nauki, do których odnoszą się kierunki studiów, a także, w mniejszym stopniu, kryterium płci – do struktury ogółu studentów państwowych wyższych szkół zawodowych (populacji). Mimo że badaniem objęte zostały osoby studiujące na ostatnim roku studiów stacjonarnych w wybranych (a nie we wszystkich) publicznych uczelniach zawodowych, to jednak badaną próbę można uznać za reprezentatywną. Zdaniem autora przemawia za tym przede wszystkim fakt, iż w próbie znalazły się osoby studiujące w uczelniach o różnych rozmiarach, prowadzących różne kierunki studiów i zlokalizowanych w różnych częściach kraju.

Podstawowym narzędziem, którym posłużono się w analizie wyników badania był wskaźnik struktury (odsetek). Ponadto w celu wykrycia lub potwierdzenia zależności między zmiennymi (odpowiedziami udzielonymi przez respondentów) wykorzystano „wartość p” (p-value) określaną mianem krytycznego poziomu istotności. Zależności były statystycznie istotne, gdy obliczona „wartość p” była mniejsza (bądź równa) niż przyjęty poziom istotności ($p \leq 0,05$). Sytuacja odwrotna ($p > 0,05$) świadczyła natomiast o braku statystycznie istotnej zależności między udzielonymi odpowiedziami²⁰.

Portret studentów PWSZ w świetle ogólnodostępnych danych statystycznych. Liczba studentów państwowych wyższych szkół zawodowych wzrastała systematycznie od 1998 roku, czyli od momentu powstania tych uczelni, aż do 2006 roku, w którym osiągnęła poziom ponad 100 tys. osób. Z jednej strony było to spowodowane tworzeniem kolejnych uczelni tego typu, z drugiej natomiast ogólnym wzrostem liczby studentów w Polsce. W kolejnych latach liczba studentów publicznych uczelni zawodowych zaczęła maleć, przy czym spadek ten jest szczególnie zauważalny

¹⁹ Spośród wszystkich ankiet pozyskanych od studentów ponad 200 zostało w sposób losowy (za pomocą narzędzi dostępnych w arkuszu kalkulacyjnym Excel) wyeliminowanych. Celem tej eliminacji było zapewnienie reprezentatywności próby, a dokładniej rzecz ujmując uzyskanie takiej struktury próby, biorąc pod uwagę płeć respondentów, stopień studiów oraz dziedziny nauki, do których odnoszą się kierunki studiów, która byłaby zbliżona do struktury populacji.

²⁰ Przyjęto poziom istotności $\alpha = 0,05$, który jest powszechnie stosowany w badaniach społeczno-ekonomicznych.

w ostatnim czasie – waha się on w granicach 5-6 tys. osób rocznie, czyli około 7%²¹. W świetle danych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego 30 listopada 2015 roku w państwowych wyższych szkołach zawodowych kształciło się ogółem 62,7 tys. studentów, w tym 12,4 tys. osób studiujących w formie niestacjonarnej. Oznacza to tym samym, że studenci publicznych uczelni zawodowych stanowią około 4,5% studentów wszystkich uczelni w kraju i około 5,8% studentów uczelni publicznych. Prawie 1/4 ogółu studentów państwowych wyższych szkół zawodowych studiuje w największych tego typu uczelniach, tj. PWSZ w Tarnowie, PWSZ w Nowym Sączu, PWSTE w Jarosławiu i PWSZ w Kaliszu (w każdej z tych uczelni kształci się ponad 3,5 tys. osób), natomiast zaledwie 4,2% w uczelniach najmniejszych, tj. PWSZ w Sulechowie, PWSZ w Wałczu, PWSZ w Gnieźnie, PWSZ w Głogowie i PWSZ w Koszalinie (w każdej z tych uczelni liczba studentów nie przekracza 700 osób).

Osoby studiujące w publicznych uczelniach zawodowych to w dużej mierze kobiety (59% ogółu studentów tych uczelni) pobierające naukę przede wszystkim na studiach pierwszego stopnia (licencjackich i inżynierskich). W 2015 roku na studiach drugiego stopnia (magisterskich) kształciło się łącznie 4,7 tys. osób, czyli 7,5% ogółu studentów państwowych wyższych szkół zawodowych. Analizując strukturę kształcenia według kierunków studiów, można stwierdzić, że wśród studentów omawianych uczelni dominują osoby studiujące pedagogikę, pielęgniarstwo, filologię i ekonomię. Z kolei analizując wspomnianą strukturę kształcenia według dziedzin nauki, do których odnoszą się poszczególne kierunki studiów, można zauważyć, że najwięcej osób studiuje na kierunkach technicznych (25% ogółu studentów), społecznych (20%), o zdrowiu (20%) i ekonomicznych (16%). Oczywiście między poszczególnymi uczelniami widoczne są istotne różnice w odniesieniu do przywołanej struktury kształcenia. Ich wyrazem jest to, że studenci, na przykład PMWSZ w Opolu, to osoby kształcące się wyłącznie na kierunkach z zakresu nauk o zdrowiu, studenci PWSZ w Gnieźnie, PWSZ w Chełmie i PWSZ w Krośnie pobierają naukę przede wszystkim na kierunkach technicznych, osoby studiujące w PWSZ w Przemyślu i PWSZ w Tarnobrzegu kształcą się w dużej mierze na kierunkach społecznych, natomiast studenci PWSZ w Oświęcimiu i PWSZ w Płocku na kierunkach ekonomicznych.

Dane statystyczne publikowane przez MNiSW i GUS wskazują, że duża część studentów publicznych uczelni zawodowych otrzymuje stypendia z funduszu pomocy materialnej. Stypendia socjalne, stypendia rektora dla najlepszych studentów oraz stypendia socjalne dla osób niepełnosprawnych trafiają bowiem do prawie 1/3 osób studiujących w analizowanych uczelniach. Jest to odsetek znacząco wyższy niż w przypadku uczelni ogółem (20,6%) i uczelni publicznych (21,6%), co tym samym pozwala wysunąć wniosek, iż studenci państwowych wyższych szkół zawodowych to

²¹ Odwrotną tendencję wykazuje natomiast liczba cudzoziemców studiujących w państwowych wyższych szkołach zawodowych. W latach 2011–2015 liczba ta wzrastała o około 200 osób rocznie i w rezultacie w 2015 roku ukształtowała się na poziomie 1,5 tys. osób. Zdecydowanie najwięcej cudzoziemców, pochodzących głównie z Ukrainy i Białorusi, kształci się w sześciu uczelniach zlokalizowanych na wschodzie kraju, tj. w PSW w Białej Podlaskiej, PWSW w Przemyślu, PWSZ w Zamościu, PWSTE w Jarosławiu, PWSZ w Chełmie i PWSZ w Suwałkach (ogółem ponad 80% cudzoziemców studiujących w publicznych uczelniach zawodowych).

osoby pochodzące z mniej zamożnych rodzin. Jednocześnie są to osoby mieszkające w niedużej odległości od uczelni, o czym świadczy mały odsetek zakwaterowanych w domach studenckich (4,8%) w porównaniu z uczelniami ogółem (7,5%) i uczelniami publicznymi (9,4%). Sytuacja materialna i odległość uczelni od miejsca zamieszkania są zapewne istotnymi powodami, dla których publiczne uczelnie zawodowe są w większym stopniu dostępne, zarówno w sensie finansowym, jak i geograficznym, dla osób z różnymi rodzajami niepełnosprawności. W omawianych uczelniach odsetek studentów niepełnosprawnych wynosi bowiem 2,7% i jest tym samym wyższy niż w uczelniach ogółem (1,9%) i uczelniach publicznych (1,7%).

Portret studentów PWSZ w świetle wyników badania ankietowego. Ponad 2/3 studentów publicznych uczelni zawodowych, którzy wzięli udział w badaniu to osoby mieszkające poza miastami, w których zlokalizowane są ich szkoły wyższe. Z reguły są to mieszkańcy powiatu, na terenie którego funkcjonują omawiane uczelnie, a także, w mniejszym stopniu, mieszkańcy sąsiednich powiatów. Jedną z przyczyn podjęcia studiów w uczelni zlokalizowanej w niewielkiej odległości od miejsca zamieszkania jest niewątpliwie sytuacja materialna, którą 44% respondentów ocenia jako średnią, raczej złą lub bardzo złą.

Osoby studiujące w państwowych wyższych szkołach zawodowych niestety wykazują bardzo małą aktywność, jeśli chodzi o wyjazdy na studia lub praktyki zagraniczne – zaledwie 3,4% z nich uczestniczyło w trakcie studiów w programie Erasmus+. Prawdopodobnie przyczyn tego stanu rzeczy należy upatrywać w niskiej mobilności tych osób, choć zapewne nie tyle mobilności przestrzennej, ile mobilności mentalnej wynikającej z obaw przed wyjazdem zagranicznym i niską samooceną umiejętności posługiwania się językiem obcym. Na tle wszystkich studentów bez wątplenia wyróżniają się studenci kierunków humanistycznych, a w szczególności kierunku filologia, którzy zdecydowanie chętniej uczestniczą w programie Erasmus+. Na uwagę zasługuje również fakt, że z możliwości studiowania lub realizowania praktyk za granicą częściej korzystają osoby studiujące w uczelniach o średniej wielkości, na studiach drugiego stopnia, a ponadto osoby mieszkające w miastach, w których są zlokalizowane ich uczelnie. Co ciekawe, z możliwości tej częściej korzystają też studenci gorzej oceniający swoją sytuację materialną.

Studenci publicznych uczelni zawodowych wykazują dużą aktywność, jeśli chodzi o działalność pozadydaktyczną. Dokładnie 1/4 studentów zadeklarowała bowiem, że w trakcie studiów działała w organizacjach studenckich. Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na fakt, iż odsetek osób zaangażowanych we wspomnianą działalność wzrasta wraz z rozmiarami uczelni oraz maleje wraz z poprawą sytuacji materialnej studentów (a przynajmniej poprawą oceny tej sytuacji). Nie zaskakuje natomiast to, że w organizacjach studenckich częściej działają osoby studiujące na kierunkach społecznych oraz na studiach pierwszego stopnia.

Jak już wcześniej wspomniano, duża część studentów państwowych wyższych szkół zawodowych otrzymuje stypendia z funduszu pomocy materialnej. Analizując odsetek osób, które w trakcie studiów otrzymywały stypendia socjalne, można stwierdzić, że jest on wyższy w przypadku osób studiujących na studiach drugiego stopnia,

w większych uczelniach zlokalizowanych we wschodniej części kraju. Jednocześnie stypendia socjalne częściej otrzymują kobiety, osoby mieszkające w miejscowościach innych niż miasta, w których są zlokalizowane ich szkoły wyższe oraz, co wydaje się być w pełni racjonalne i oczywiste, studenci gorzej oceniający swoją sytuację materialną. Z kolei analizując odsetek osób, które podczas studiów otrzymywały stypendium rektora, można zauważyć, że rośnie on wraz z rozmiarami uczelni. Ponadto omawiane stypendium częściej otrzymują kobiety niż mężczyźni.

Ciekawych informacji dostarczają wypowiedzi studentów dotyczące ich oczekiwań wobec publicznych uczelni zawodowych. Pomijając wiele zasygnalizowanych przez nich drobnych kwestii o charakterze doraźnym można stwierdzić, że od szkół wyższych, w których studiują oczekują oni przede wszystkim przygotowania do wejścia na rynek pracy i wykonywania pracy zawodowej²² oraz utworzenia w uczelni studiów drugiego stopnia, w szczególności na kierunku, na którym kształcą się obecnie. Wśród sformułowanych odpowiedzi dość często pojawiały się również sugestie dotyczące zwiększenia wymiaru zajęć praktycznych oraz wprowadzenia odpłatności dla studentów za realizowane praktyki zawodowe.

Przeprowadzone badanie ankietowe pozwoliło poznać zamierzenia studentów po ukończeniu studiów. Niestety niewiele osób, bo zaledwie 17,3% po zakończeniu edukacji w państwowych wyższych szkołach zawodowych deklaruje, przynajmniej w chwili udziału w badaniu, związaną swoją przyszłość z miastem, w którym jest zlokalizowana ich uczelnia. Odsetek ten jest jednak znacznie wyższy w przypadku osób studiujących na studiach drugiego stopnia, w małych uczelniach oraz wśród mieszkańców miast, w których funkcjonują publiczne uczelnie zawodowe. Na uwagę zasługuje fakt, iż pozostanie w mieście rzadziej deklarują studenci kierunków humanistycznych i z zakresu nauk o zdrowiu. Poza tym deklaracje składane przez studentów są skorelowane z oceną ich sytuacji materialnej – omawiany odsetek wzrasta wraz z lepszą oceną sytuacji materialnej. Generalnie rzecz biorąc, znaczna część osób studiujących w PWSZ zamierza po ukończeniu studiów wyjechać do stolicy województwa lub innego dużego miasta bądź za granicę.

Jedynie co dziesiąty student publicznej uczelni zawodowej zamierza utrzymywać po zakończeniu studiów relacje z uczelnią poprzez członkostwo w stowarzyszeniu absolwentów. Deklarację taką częściej składają mężczyźni oraz mieszkańcy miast, w których są zlokalizowane omawiane uczelnie. Z drugiej strony zamiar utrzymywania relacji ze szkołą wyższą rzadziej deklarują studenci kierunków humanistycznych. Ciekawe i poniekąd zaskakujące jest to, że odsetek osób zamierzających utrzymywać omawiane relacje wzrasta wraz ze zmniejszeniem się rozmiaru uczelni. O ile bowiem w przypadku dużych szkół wyższych wynosi on 7,4%, o tyle w odniesieniu do małych uczelni kształtuje się na poziomie 13,5%.

²² Sposób sformułowania przez poszczególne osoby odpowiedzi na pytanie postawione w ankiecie co prawda nieznacznie różnił się (zdobycie wykształcenia niezbędnego na rynku pracy, przygotowanie do sprawnego wejścia na rynek pracy, zdobycie wiedzy i umiejętności niezbędnych w pracy zawodowej, przygotowanie do wykonywania zawodu itp.), niemniej jednak odpowiedzi te wyrażają to samo oczekiwanie.

Tabela 1. Struktura odpowiedzi udzielonych przez respondentów

Wyszczególnienie		Odsetek odpowiedzi twierdzących					
		P1	P2	P3	P4	P5	P6
Ogółem		3	25	47	19	17	11
Rozmiar uczelni²³	mała	1	12	21	11	42	14
	średnia minus	3	23	46	16	15	13
	średnia plus	5	27	40	18	17	10
	duża	2	30	58	26	17	7
Lokalizacja uczelni	Polska Centralna i Zachodnia	3	25	41	19	18	11
	Polska Wschodnia	4	27	62	19	15	10
Kierunek studiów	techniczny	4	24	46	16	17	10
	społeczny	2	34	50	19	20	13
	o zdrowiu	2	25	46	19	12	10
	ekonomiczny	3	19	52	17	20	11
	humanistyczny	12	16	39	21	14	7
	inny	1	29	45	23	23	14
Stopień studiów	pierwszy	3	26	46	19	16	11
	drugi	9	17	55	12	32	12
Płeć	kobieta	3	25	50	21	16	9
	mężczyzna	4	26	40	15	20	14
Miejsce zamieszkania	miasto, w którym jest zlokalizowana uczelnia	5	27	41	17	27	13
	inna miejscowość	3	24	50	19	12	9
Ocena sytuacji materialnej	bardzo zła	25	36	61	21	4	7
	raczej zła	2	34	71	20	12	12
	średnia	4	29	62	19	17	11
	raczej dobra	2	22	39	19	18	10
	bardzo dobra	5	21	15	18	22	10

- P1 – Czy w trakcie studiów brał/a Pani/Pan udział w programie Erasmus+ (studia/praktyki za granicą)?
P2 – Czy w trakcie studiów działał/a Pani/Pan w organizacji studenckiej?
P3 – Czy w trakcie studiów otrzymywał/a Pani/Pan stypendium socjalne?
P4 – Czy w trakcie studiów otrzymywał/a Pani/Pan stypendium rektora?
P5 – Czy po ukończeniu studiów zamierza Pani/Pan związać swoją przyszłość z miastem, w którym Pani/Pan studiuje?
P6 – Czy po ukończeniu studiów zamierza Pani/Pan utrzymywać relacje z uczelnią poprzez członkostwo w stowarzyszeniu absolwentów?

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego (N = 2200).

²³ Ze względu na rozmiar mierzony średnią liczbą studentów w latach 2011–2015 uczelnie zostały podzielone na cztery grupy: duże (powyżej 3 tys. studentów), średnie plus (2–3 tys. studentów), średnie minus (1–2 tys. studentów), małe (poniżej 1 tys. studentów).

Tabela 2. Zależności między odpowiedzi udzielonymi przez respondentów²⁴

Wyszczególnienie	p-value					
	P1	P2	P3	P4	P5	P6
Rozmiar uczelni	0,045	0,000	0,000	0,000	0,000	0,000
Lokalizacja uczelni	0,635	0,171	0,000	0,943	0,124	0,393
Kierunek studiów	0,000	0,000	0,070	0,380	0,000	0,048
Stopień studiów	0,000	0,023	0,044	0,053	0,000	0,411
Płeć	0,142	0,875	0,000	0,002	0,131	0,001
Miejsce zamieszkania	0,005	0,137	0,000	0,186	0,000	0,017
Ocena sytuacji materialnej	0,000	0,002	0,000	0,988	0,000	0,576

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badania ankietowego (N = 2200).

Podsumowanie. Edukację na poziomie wyższym traktuje się dziś inaczej niż jeszcze 30 lat temu. Jak zauważa A. Kamela-Sowińska, mimo że XXI w. jest nazywany stuleciem wiedzy, a hasło gospodarki opartej na wiedzy jest obecne w powszechnym użyciu, to wiedza zesza z poziomu świętości, wesza na rynek, a jej zdobywanie stało się usługą²⁵. Ponadto, w wyniku burzliwego, a nawet, jak twierdzą niektórzy, chaotycznego rozwoju sektora szkół wyższych w Polsce oraz niżu demograficznego dotyczącego uczelnie sektor usług edukacyjnych z rynku oferenta powoli staje się rynkiem nabywcy. Sytuacja ta ma daleko idące konsekwencje dla zdobywania przez studentów wiedzy, umiejętności i kompetencji, czyli szeroko rzecz ujmując, kształtowania ich sylwetki. Sylwetka ta, a inaczej mówiąc portret, jest i niewątpliwie będzie różna w odniesieniu do osób studiujących w różnych typach uczelni, które coraz częściej wyodrębnia się w kontekście dyskusji nad kształtem nowej ustawy regulującej kwestie szkolnictwa wyższego (tzw. ustawy 2.0).

Na podstawie analizy ogólnodostępnych danych statystycznych oraz wyników badania ankietowego można stwierdzić, że studenci państwowych wyższych szkół zawodowych, czyli uczelni dydaktycznych to w dużej mierze kobiety pobierające naukę przede wszystkim na kierunkach studiów pierwszego stopnia z dziedziny nauk technicznych, społecznych, ekonomicznych i nauk o zdrowiu. Duża część z nich to osoby pochodzące z mniej zamożnych rodzin, mieszkające w niedużej odległości od uczelni. Osoby te wykazują bardzo małą aktywność w ramach programu Erasmus+, natomiast znacznie większą, jeśli chodzi o działalność w organizacjach studenckich. Niestety niewielki odsetek studentów PWSZ zamierza po ukończeniu studiów pozostać w mieście, w którym studiują – znaczna część osób planuje wyjechać do stolicy województwa lub innego dużego miasta bądź za granicę. Jeszcze niższy jest odsetek osób, które po zakończeniu studiów zamierzają utrzymywać relacje z uczelnią poprzez członkostwo w stowarzyszeniu absolwentów.

²⁴ Znaczenie symboli P1, P2 itd. zostało wyjaśnione pod tabelą 1.

²⁵ A. Kamela-Sowińska, *Uczelnia jak hipermarket*, „Forum Akademickie” 2006, nr 4, s. 54.

Bibliografia

1. Bajerski A., *Decentralizacja przestrzenna publicznego szkolnictwa wyższego w Szwecji – zamierzenia a rzeczywiste efekty*, „Nauka i Szkolnictwo Wyższe” 2009, nr 1/33.
2. Bajerski A., *Przekształcenia struktury przestrzennej szkolnictwa wyższego w Polsce po 1989 roku*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań 2009.
3. Barber M., Donnelly K., Rizvi S., *An Avalanche is Coming: Higher education and the revolution ahead*, Institute for Public Policy Research, London, March 2013.
4. Draus J., *Miejsce państwowych wyższych szkół zawodowych w polskim systemie szkolnictwa wyższego*, [w:] J.S. Gruchała (red.), *Udana dekada. Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe w Polsce 1998–2008*, Ciechanów – Krosno 2008.
5. Drogosz-Zabłocka E., Minkiewicz B., *Państwowe versus niepaństwowe: przykład uczelni zawodowych*, [w:] J. Dietl, Z. Sapijaszka (red.), *Konkurencja na rynku usług edukacji wyższej*, Fundacja Edukacyjna Przedsiębiorczości, Łódź 2006.
6. Gruchała J.S., *Dzień dzisiejszy publicznych szkół zawodowych w Polsce*, [w:] J.S. Gruchała (red.), *Udana dekada. Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe w Polsce 1998–2008*, Ciechanów – Krosno 2008.
7. Jastrzębska L., *Raport 15-lecia. Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe*, „Perspektywy” 2013, nr 3.
8. Kamela-Sowińska A., *Uczelnia jak hipermarket*, „Forum Akademickie” 2006, nr 4.
9. Kolasa A., *Jak sprostać wyzwaniom*, „Forum Akademickie” 2011, nr 1; T. Winnicki, *Szkoły zawodowe i nowe prawo*, „Forum Akademickie” 2005, nr 9.
10. Kowalska E., *Zmiana w szkolnictwie wyższym. Studium przypadków*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2013.
11. Mosakowski R., *Szkolnictwo wyższe w krajach Unii Europejskiej*, Wydawnictwo Politechniki Gdańskiej, Gdańsk 2002.
12. Pyra M., *Państwowe wyższe szkoły zawodowe jako element systemu szkolnictwa wyższego*, [w:] M. Adamowicz (red.), *Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe w Polsce. Dokonania, Stan obecny, Perspektywy*, Wydawnictwo Państwowej Szkoły Wyższej im. Papieża Jana Pawła II w Białej Podlaskiej, Biała Podlaska 2014.
13. Ustawa z dnia 26 czerwca 1997 r. o wyższych szkołach zawodowych, Dz.U. z 1997 r., Nr 96, poz. 590.
14. Ustawa z dnia 27 lipca 2005 r. Prawo o szkolnictwie wyższym, Dz.U. z 2005 r., Nr 164, poz. 1365, z późn. zm.
15. Winnicki T., *Ciężki poród i trudne dzieciństwo państwowych wyższych szkół zawodowych – impresje nieinstytucjonalne*, [w:] J.S. Gruchała (red.), *Udana dekada. Państwowe Wyższe Szkoły Zawodowe w Polsce 1998–2008*, Ciechanów – Krosno 2008.
16. Winnicki T., *Kształcić pragmatycznie*, „Perspektywy” 2013, nr 3.

dr Artur ZIMNY

Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koninie

Wydział Społeczno-Techniczny

ul. Przyjaźni 1, 62-510 Konin

tel. +48-609-636-774

artur.zimny@konin.edu.pl